

Koliko vode bo moralo še preteči, da bomo resno pristopili k preventivnim ukrepom obvladovanja poplav?

How long does it take, until we start taking preventive flood management measures?

Podivjane vode so se komaj dobro vrnile v svoje struge, že je neprizadeta javnost preprosto pozabila, da se je sploh kaj zgodilo. Mediji so že našli nove aktualne teme za pisanje dramatičnih zgodb, ki »zahtevajo« pozornost bralcev, največje posledice naravne katastrofe so že odstranjene. Življenje (za večino prebivalcev) spet teče po ustaljenih tirih. *High waters have only just returned to their riverbeds and the public has already forgotten about them. The media have found new interesting topics to write dramatic stories about, which »demand« the attention of readers. The major consequences of the natural disaster have been removed. Life (for the majority of the population) goes on normally.*

Poplave so naravni pojav, ki jih je nemogoče v celoti preprečiti, lahko pa zmanjšamo tveganja, ki ogrožajo človeška življenja, okolje, infrastrukturo in lastnino. Vendar je več kot očitno, da razmer na področju naravnih nesreč ne obvladujemo. Prav človeška dejavnost je tista, ki največ prispeva k povečanju verjetnosti pojava in škodljivih posledic poplav. Z nepremišljenim širjenjem poselitve, z nebrzdanim gospodarskim razvojem in predvsem zaradi človeške miselnosti, da je naravo mogoče ukrotiti, se škoda v naravnem okolju nenehno in vztrajno povečuje.

Ob zadnji vodni ujmi smo se Slovenci izkazali kot zelo humanitarni ljudje. Na srečo je bilo v podobnih primerih še vedno tako. V Železnike so se vile kolone avtomobilov s hrano, obleko in drugimi življenjskimi potrebščinami, kot tudi s finančno podporo. Vzbudimo to zavest v sebi tudi zdaj, ko so se zadeve nekoliko umirile in se lahko temeljito in učinkovito pristopi k preventivnim ukrepom. Kajti naravne nesreče so v Sloveniji razmeroma pogoste in pričakovati je, da bo z naraščanjem vpliva podnebnih sprememb naraslo tako njihovo število kot tudi njihove posledice. Neurja bodo poplave verjetno povzročala tudi izven do sedaj znanih poplavnih območij, večje bodo posledice vetrov, suše, toče, plazov in ostalih naravnih nesreč. Do poveča-

Ključna besede:

poplave, preventivni ukrepi, interdisciplinarni pristop obvladovanja poplav

Keywords:

floods, preventive measures, interdisciplinary flood management

ne ranljivosti okolja prihaja tudi zaradi vse večjega števila ljudi in ekonomskih sredstev na poplavno ogroženih območjih.

Odgovoren odnos do okolja je pomembno vodilo nadaljnjega razvoja in prihodnosti. Kot je že bilo zapisano, poplav ne moremo preprečiti, lahko pa s primernimi in pravočasnimi ukrepi omilimo njihove posledice. Preventiva ni pomembna samo zaradi večje varnosti in zmanjšanja gmotne škode, ampak tudi zaradi nenadomestljivosti človeških življenj. V Sloveniji se državna sredstva porabljajo večinoma za sanacijo naravnih nesreč, manj pa za preventivo. S sredstvi, ki so bila med letoma 2002 in 2005 porabljena samo za sanacijo šestih zemeljskih plazov večjega obsega, bi lahko teoretično že v dveh letih izdelali kakovostne zemljevide ogroženosti za vse slovenske občine, s čimer bi dolgoročno povečali varnost prebivalcev (Komac, Pavšek, Zorn, 2007).

V miselnost ljudi je potrebno postopno vključiti pripravljenost na nesrečo. Poplave lahko kljub nekaterim preventivnim ukrepom prizadenejo poseljena območja, zato se je treba nanje pravočasno pripraviti, kajti le tako sta lahko intervencija in obnova učinkovitejši. Protipoplavno varstvo ni nikoli dokončno in zanesljivo, doseči je mogoče le določeno stopnjo zaščite pred poplavami, zato je potrebno upoštevati pojem »vedno prisotnega tveganja«. Veliko ljudi živi na območjih, ki jih ogrožajo poplave, ne le zaradi pomanjkanja življenjskega prostora, temveč zaradi človekovega nepoznavanja in posledično nespoštovanja narave in naravnih procesov.

Leta 1991 je živelo na območju običajnih poplav okrog 140.000 oziroma 7% prebivalstva Slovenije. Na območjih velikih poplav prebiva ali ima svoja zemljišča in druge dobrine četrtna oziroma 530.000 ljudi. Če se bo število prebivalcev večalo na teh območjih podobno, kot se je v letih od 1961 do 1991, bo v začetku novega tisočletja živela na meji običajnih poplav več kot tretjina prebivalstva

Slovenije (Komac, Pavšek, Zorn, 2007). Z vse večjo pozidavo poplavnih območij človek zmanjšuje različne površine in s tem povzroča večjo poplavno ogroženost. Neprimerna poselitev dokazano uničuje najrazličnejše naravne elemente, katerih posledice so tudi naravne nesreče.

Pomemben del preventive je ozaveščanje prebivalstva o poplavni ogroženosti. Nujno je, da ljudje spoznajo, da so poplave del njihovega okolja. Zavedati se tveganja pomeni, da ga ljudje prepoznajo, se z njim seznanijo oziroma ga proučijo, ne pozabijo nanj ali ga potisnejo iz zavesti in da ga pravilno upoštevajo pri svojem delovanju. Če se javnost ne zaveda nevarnosti, ne bodo pomagale nobene pobude.

K manjši poplavni ogroženosti lahko vpliva tudi posameznik, vendar je danes samoiniciativa vedno manj. Včasih so se ljudje zbrali in skupaj očistili vodotoke ob svojih parcelah. Tovrstnih čistilnih akcij danes skorajda ni več. Žal je ravno nasprotno. Pravitisti, ki živijo najbližje vodotokom, na brežine odlagajo največ odpadnega materiala. Zavedajmo se, da je potrebno začeti z drobnimi preventivnimi potezami, pa se bodo tudi stvari na strateškem nivoju pričele hitreje izboljševati.

Vendar ni pomembna samo lokalna samoiniciativa, ampak tudi sodelovanje na regionalnem ali celo državnem nivoju. To se zelo slikovito pokaže prav pri upravljanju z vodami, kajti prostorski problem neke občine ima lahko vzrok v sosednji občini. Protipoplavna strategija mora zajemati celotno povodje in pri tem, če je potrebno, prehajati tudi čez regionalne in državne meje. Zato je za organizirano in učinkovito ukrepanje ob poplavah potrebno pripraviti ustrezne načrte tako na lokalni kot tudi državni ravni.

Kje torej pričeti s sanacijo in kaj storiti? V čigavi pristojnosti je urejanje prostora in kdo je odgovoren za škodo morebitnih naravnih nesreč? Ali so to morda urbanisti, ki načrtujejo razvoj poselitvenih območij, je za to krivo pomanjkanje organiziranosti, politična volja, je krivo neažurno stanje kartografije ali le njeno neupoštevanje? Nesmiselno bi bilo iskati krivca za trenutno stanje. Obstoječo poselitev na spornih območjih je najprej potrebno zavarovati z ustreznimi ukrepi, nato pa pristopiti k premišljenemu načrtovanju urejanja urbanega prostora, ki bo varno pred poplavami in drugimi naravnimi nesrečami. Uspeh je lahko zagotovljen le z interdisciplinarnim pristopom. Način sodelovanja med strokami je danes nič. Zato je resnično potrebno pristopiti k več disciplinarnemu sodelovanju na področju varstva okolja, prostorskega načrtovanja, načrtovanja rabe prostora, kmetijstva, prometa in razvoja naselij, da bi preprečili naravne nesreče in spodbudili organe odločanja, da posvetijo več pozornosti preventivi.

Naj predstavim samo eno od zadreg, s katerimi se srečuje urbanist pri pripravi prostorskih aktov občin. Vse občine morajo na podlagi Zakona o prostorskem načrtovanju (v nadaljevanju ZPNačrt,

Uradni list, št. 33/07) sprejeti nove prostorske akte v roku dveh let, natančneje do 14. novembra 2009. Ko se občina odloči za pripravo novega akta, to je Občinskega prostorskega načrta (v nadaljevanju OPN), izbere izvajalca in objavi Sklep župana o pričetku priprave OPN-ja. Izvajalec tako pripravi osnutek novega akta, vendar brez podanih smernic pristojnih nosilcev urejanja prostora. Zanje lahko sicer neuradno zaprosi, ker pa pozvane pristojne institucije ne obvezuje noben zakon, ni nujno, da gradivo sploh pripravijo. Želeni podatki naj bi bili po obljubah zakonodajalca sicer dostopni na prostorskem informacijskem sistemu občin, kjer naj bi vsaka občina dobila osnovne podatke, ki so potrebni za kvalitetno prostorsko načrtovanje, vendar žal sistem še ni vzpostavljen. Občine so tako prepuščene »dobri volji« nosilcev urejanja prostora. Kako naj torej izdelovalec predvidi območja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, območja zaščite in reševanja, če za to nima ustreznih strokovnih podlag? Tudi po tem, ko se pridobijo uradne smernice, so te podane v zelo siromašni obliki; navedena so zakonska izhodišča, ki jih je potrebno upoštevati, in priložena grafika, največkrat pa je potrebno za le to še posebej zaprositi. Zaradi izjemno strogih in togih varstvenih režimov je načrtovanje prihodnje smotrne rabe prostora skoraj nemogoče. Za tako pereče probleme, kot so naravne nesreče, bi bilo potrebno izdelati kvalitetne dodatne strokovne podlage. Živo raziskovanje teh problemov je danes skoraj povsem zamrlo, večina dejavnosti se odvija v upravni sferi različnih ministrstev, ki po večini delujejo po načelu »gašenja požara«, kar pomeni, da ukrepajo šele, ko se katastrofa že zgodi. Nemalokrat se tudi dogaja, da so smernice pristojnih nosilcev urejanja prostora med seboj neusklajene, komunikacija med njimi pa skoraj nemogoča. Ker se smernice pridobi šele po izdelavi osnutka, morebitnih konfliktov med različnimi resorji ni mogoče predvideti, kaj šele preventivno načrtovati, da bi se temu izognili. Kako torej pripeljati pripravo prostorskega akta do konca, saj je izdelano gradivo potrebno posredovati naslovnemu organu v pregled in pridobitev mnenja? Le-to pa je lahko pozitivno le v primeru, da so podane smernice v celoti upoštevane. Seveda pa nikakor ne more vsa »poplavna problematika« sloneti le na pripravi prostorskih dokumentov. Potrebno je vzpodbuditi, vključiti še druge akterje, ki lahko v veliki meri vplivajo ali celo povzročajo stanje, kot ga poznamo danes. Kljub vsem tegobam in težavam pri načrtovanju prostorskih planskih aktov je potrebno brezpogojno upoštevati, da so na poplavnih območjih prepovedani posegi v prostor, ki imajo lahko ob poplavi škodljiv vpliv na vode, vodna in priobalna zemljišča, v prvi vrsti pa predvsem na varnost in premoženje ljudi. Naravne procese, ki lahko ogrožajo poselitev in človekove dejavnosti, se obvezno upošteva kot omejitve pri načrtovanju. Vse je potrebno načrtovati tako, da se poplavna varnost ne

poslabša. Na poplavnih, erozijskih in plazovitih območjih se ne načrtuje prostorskih ureditev oz. dejavnosti, ki lahko te procese sprožijo. Posege na ta območja je potrebno zmanjšati na minimum. Slednje se najlažje doseže z upoštevanjem naravnih značilnosti in funkcije prostora.

Vsi preventivni ukrepi so lahko učinkovitejši, če bi bilo mogoče v kooperativno sodelovanje vključiti vse ravni (od lokalne skupnosti do države), rezultat pa bo – seveda gledano dolgoročno – boljši tudi v primeru sodelovanja različnih strok, nenazadnje pa tudi širše, predvsem strokovne javnosti.

Viri in literatura:

1. Komac, Pavšek, Zorn, Regionalni razvoj in naravne nesreče preventiva ali odpravljanje posledic?, Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj, 2007, Zaožba ZRC
2. Natek, Karel, Poplavna območja v Sloveniji, 2005, Geografski obzornik
3. Zakon o prostorskem načrtovanju- ZPNačrt (Uradni list, št. 33/07)
4. Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o ocenjevanju in obvladovanju poplav, 2006
5. http://www.dhd.si/datoteka/strategija_poplave_koncni_prevod.pdf
6. http://www.zrc-sazu.si/giam/naravne_nesrece.htm
7. <http://gis.arso.gov.si/>
8. <http://www.mop.gov.si/>
9. <http://www.sos112.si/>
10. <http://212.18.47.244/web/portal.nsf/>